

Joachim Wiewiura (red.)

Den politiske filosofis historie. Frem til 1600. Hans Reitzels Forlag. 660 sider. 490 kr. <https://denpolitiskefilosofishistorie.digi.hansreitzel.dk/>

Skal teologer interessere sig for politisk tænkning? Ja, det skal i hvert fald nogle teologer og helst på pålideligt grundlag. Er nærværende bog et velegnet redskab til det formål? Ikke nødvendigvis.

Ifølge forordet er bogen en "samling af primærtekster", nærmere bestemt rummer den 27 til dansk oversatte tekster fordelt på tre perioder: "Politikens begyndelse" (600 f.Kr. til 400 e.Kr.), Middelalderen og Moderniteten. Hver tekst har en tresiders indledning og desuden er der introduktioner, både til bogen som helhed og til de tre hoveddele. Indledningsvis findes endvidere en tidslinje, både over de politiske tænkere og de faktiske begivenheder. Og foruden register og forfatterdata findes et ret omfangsrigt "biografikartotek" over de tænkere, som *ikke* er repræsenteret med primærtekster. Kartoteket rummer ca. tre gange så mange navne som de repræsenterede. Og det dækker langt mere end perioden frem til 1600; således er en nutidig filosof som Alasdair MacIntyre (f. 1929) omtalt. Derimod er en central tænker som Immanuel Kant udeladt ligesom fremtrædende nutidige politiske filosoffer som John Rawls og Jürgen Habermas.

Som nævnt behandler bogen perioden frem til 1600, dvs., at den dækker en velkendt triade: antikken, middelalderen og nyere tids begyndelse. Men der er interessante tilføjelser: Der er medtaget både tre kinesiske tænkere med tekster, tre muslimske – og en enkelt kvindelig (Christine de Pizan). Især inddragelsen af Kina giver teksterne en ganske uensartet karakter, så man må spørge, hvad der egentlig skal forstås ved politisk filosofi i bogens sammenhæng. Udgiveren bruger forskellige betegnelser som "samfundstænkningen" og "samfundsfilosofien" og definerer lidt egensindigt politisk filosofi som "tænkningen om magt og frihed i samfundet" (s. 10).

Teksternes heterogenitet influerer selvsagt på læseligheden, undertiden ved at noteapparatet fylder næsten lige så meget som selve teksterne. I nogle tilfælde kan man undre sig over valget af forfattere til de korte introduktioner. Således er filosofen Hans Fink vel ikke den oplagte til at introducere Thomas Aquinas, eller Hal Koch-specialisten Tine Reeh til at indlede om Martin Luther. Forklaringen kan ikke være mangel på specialister, for i nogle tilfælde har man valgt udenlandske kendere.

I betragtning af den rolle, luthersk kristendom har spillet her i landet kan der være grund til at kaste et særligt blik på bogens behandling af Luthers politiske tænkning. Tine Reeh har valgt at begrænse udvalget af Luther-tekster til uddrag fra hver af de tre dele i *Om verdslig øvrighed*, en tekst på omtrent det halve sidetal af udvalget fra Augustins *De civitate dei*. Med al respekt for Augustin kan det jo undre, så meget mere som væsentlige aspekter ved Luthers politiske tænkning er udeladt.

Reeh gør opmærksom på, at Luthers udgangsproblem i øvrighedsskriftet er den tilsyneladende modsigelse i Bibelen mellem udsagn, der fremhæver magtens nødvendighed, og tekster, der som Bjergprædiken betoner den kristnes pligt til selvfornægtelse. Ifølge Reeh er "Luthers svar på problemet" to-regimente-læren, men den løser da ikke problemet. Det gør først Luthers skelnen mellem den kristnes handlen på *andres vegne*, hvor politisk magt er legitim, og hans/hendes handlen på *egne vegne*, hvor selvfornægtelse er påbudt. Desuden underbetoner Reeh – og hendes uddrag af øvrighedsskriftet – Luthers betoning af, at det er næstekærligheden, der motiverer en kristen til politisk handling. Hvad Reeh helt forbigår, er Luthers tilslutning til tanken om den naturlige lov. Den havde det været relevant at omtale, bl.a. i betragtning af den rolle, læren om *lex naturalis* spiller i bogens uddrag af Thomas Aquinas' *Summa Theologiae*. Luther slutter jo øvrighedsskriftet af med et råd til en fyrste, der skal dømme mellem to stridende parter. Hvis de ikke begge er kristne, skal han henvise til den naturlige lov i form af den gyldne regel!

Det er bemærkelsesværdigt, at Luther regner med muligheden af, at der kan findes ikke-kristne undersåtter. Efter hans mening var heller ikke ret mange fyrster virkelig kristne, selv om de var det af navn. På den baggrund er det misvisende, når bogens udgiver Joachim Wiewiura skriver, at Luther betragter verdslige magthavere som "selvfølgelig kristne" (s. 470).

Hvad angår reformationens politiske tænkning kan det beklages, at Calvin er henvist til kartoteket over forfattere uden tekst-repræsentation. Den reformerte opfattelse af forholdet mellem kristendom og politik afviger jo markant fra den lutherske – og har haft en helt anden virkningshistorie helt op til vore dage.

Som opmærksom læser kan man naturligvis ikke undgå at hæfte sig ved formelle fejl og andre unøjagtigheder. Det må undre, at en akademisk forfatter kan begå en elementær grammatisk fejl: "Med hendes støtte til monarkiet som styreform står Christine i gæld til Dante" (s. 449). Det er vist ikke rigtigt, at "Lucretia svarede hende", når det var Tarquinius Superbus, hun talte til (s. 465). Og hvad vil det sige, at apostlene "prædikerede" sandhedens lov (s. 412). Sluttelig er det vel lidt af en anakronisme, at "apostlen Peter blev pave" (s. 470).

Hvad har *Den politiske filosofis historie* så at byde på for teologiske læsere? For lidt, hvis man ønsker at fordybe sig i kristne forfatters politiske tænkning. Her vil Oliver og Joan Lockwood O'Donovans kommenterede tekstudvalg fra 1999 *From Irenaeus to Grotius: A Sourcebook in Christian Political Thought* være mere velegnet. Og hvis man ønsker fyldige fremstillinger af den politiske tænkningens historie, vil man foretrække den af Jørn Loftager og Lars Bo Kaspersen redigerede *Klassisk og moderne politisk teori*, der går helt frem til nutiden. Også den er udgivet af Hans Reitzels forlag, men nævnes end ikke i den nye udgivelse.

På trods af al kritik er bogen nyttig, fx til en første indføring i problemfeltet i bachelorforløb på den teologiske uddannelse. Men hertil vil den elektroniske udgave, som kan tilgås selektivt, måske være mere velegnet.

Svend Andersen